

В. В. ЗАБЛОЦЬКИЙ

**СВІТОГЛЯДНО-МЕНТАЛЬНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОУПРАВЛІНСЬКОЇ ДУМКИ XVI – XVIII ст.**

Досліджено світоглядно-ментальні чинники української національної думки XVI – XVIII ст. щодо власного бачення української державності як базового підґрунтя сучасних процесів демократичного державотворення в Україні.

Ключові слова: державно-управлінська думка, державність.

The article is devoted research of world view and mental factors of the Ukrainian national idea XVI – XVIII age in relation to own vision of the Ukrainian state system as base subsoil of modern processes of democratic state creation in Ukraine.

Key words: state administrative idea, state system.

В історії державотворення будь-якого народу визначальне місце посідають світоглядно-ментальні чинники та орієнтації, що лягли в підвалини виникаючої на суспільноорганізованій території держави. Проте особливістю цих процесів на українських теренах виступає значна відмінність майже по всіх позиціях сукупності факторів суспільного усвідомлення державотворення в різних територіально-цивілізаційних частинах мешкання праукраїнців. Відтак, виділення спектру різнорідних течій у вітчизняній державноуправлінській спадщині потрібно розглядати як одну зі спроб відійти від домінуючого в європейській історіографії сприйняття історичних процесів створення, розвитку та занепаду державних формувань як певного однорідного і внутрішньо непротирічного минулого. Можна визначити певні переломні історичні моменти з точки зору формування усвідомлення українською суспільною думкою сутності та мети державотворення. Одним з таких часів є період передкозацької та козацької державності.

Аналіз наукових праць і досліджень вказує на існування певного масиву літературних джерел, присвячених роздумам про сутність, зміст і майбуття української державності, того політико-філософського доробку велетів духу українського народу, що з'являється у XVI-XVII ст. У цьому аспекті доцільно звернути увагу на позицію авторів історичного дослідження “Український народ в його минулому і майбутньому” (1914 р.), серед яких були такі відомі українські та російські вчені, як А. Кримський, М. Туган-Барановський, М. Грушевський, О. Шахматов та ін. Зокрема, ці вчені зауважували, що загалом поняття українознавства як науки, яка вивчає минуле і сучасне українського народу та основ державноуправлінської думки, його властивості і особливостей, території і всілякого роду умов, що впливали на життя і розвиток, могло виникнути лише поступово і головним чином протягом XIX ст., оскільки до того часу поняття

народної єдності підмінялось зазвичай поняттям єдності політичної, релігійної або культурної, і народність розглядалась як зміст однієї з цих форм: як громадяни певної держави, як населення однієї території, як члени певної церкви. Оскільки в історії українського народу всі ці ознаки або форми то охоплювали все населення, що проживало на територіях, на яких формувались відомі нам державні утворення, то розривалось на частини державами-сусідами, то замість того, щоб полегшити цими зовнішніми категоріями кристалізацію поняття української народності, вони, навпаки, її ускладнюють [9, с. 1].

Очевидно, що генеза досліджень світоглядних і ментальних орієнтацій та їх вплив на процеси формування принципів вітчизняного державотворення не могла не потрапити під вплив вищеозначених факторів. Крім того, потрібно звернути увагу і на існування інших штучно створених політичних і релігійних концепцій і доктрин, суть яких полягала у вихолощенні та докорінному знищенні самої ідеї щодо можливості існування української державності.

Метою статті є розкриття світоглядно-ментальних чинників української національної думки XVI – XVIII ст. щодо власного бачення української державності як базового підґрунтя сучасних процесів демократичного державотворення в Україні.

Тотально релігізоване середньовіччя сформувало домінування сакрального характеру держави та державця в суспільній думці як Західної, так і Східної Європи. Зокрема, А. Штрауб присвятив одну з глав своєї монографії образу християнського правителя, загострюючи увагу на християнському обґрунтуванні монархії у візантійських істориків – співвідношенні “царства земного” і “царства небесного”, ролі імператора у справах релігійних та згадуючи лише поверхнево традиційні критерії оцінки [11, с. 81].

Потрібно зазначити, що православна церква з часів її заснування перебувала у привілейованому стані на давньоруській території. Якщо в часи Київської Русі вона отримувала “десятину від податей”, то в середині XVII ст. тільки монастирям на території Гетьманщини належало 17 % земель козацької автономії та, відповідно, і селян, які проживали на них. Крім того, церква, передусім монастирі, активно займалися економічною діяльністю, зокрема винокурінням і продажем алкоголю, на основі чого між церквою і гетьманською старшиною виникали постійні конфлікти. Мало того, щодо побудови держави церква дотримувалася моделі, принципово відмінної від моделі Козацької держави. І саме Київська митрополія формувала ідеологію імперської держави. Церква впливала на Гетьманщину не тільки в духовній сфері, але і в ідеологічній, вона не підпорядковувалася її соціальним і адміністративним структурам і не залежала від них [5, с. 621–622]. Це означає, що в суспільній думці наших пращурів одночасно існували дві принципово протилежні філософські концепції власної державності – орієнтована на історичний генотип та ментальність українського народу вічова демократія, що отримала втілення в Козацькій державі, і орієнтований на релігійний теоцентризм монархічний абсолютизм.

Отже, абстрагуючись від догматів протистояння православного та католицького християнства, можна припустити факт існування інших, відмінних від офіційних історико-теологічних версій і трактувань, версій щодо релігійних факторів, які вважаються одними з найголовніших рушійних сил виникнення Української козацької держави. І причини ці мають, не в останню чергу, економічне коріння – збагачення козацької старшини та церковної еліти, за яких відсуваються на задній план змагання щодо захисту “православної віри”.

Загалом, на думку визначних істориків кінця XIX – початку XX ст. (А. Кримський, М. Туган-Барановський, М. Грушевський, О. Шахматов та ін.) існує низка історичних умов, які гальмували (гальмують – *авт.*) процеси кристалізації поняття української національності. Учені пояснювали причини повільності цього процесу, який не завершився і до наших часів. Не встигаючи зруйнувати засади єдності українського народу, стерти основні ознаки, які пов’язували і пов’язують це в одне ціле, ці несприятливі для національної єдності умови ніколи не були здатними ослабити до кінця силу зчеплення, які зв’язують цю національну масу – живий зв’язок, який з’єднує частини і зціляє відчуття єдності, не зважаючи на масштабність етнографічної території і всі відмінності, які існують на ній. Єдність і неперервність території, пам’ять кровних уз і спільного минулого, спільні риси психофізичного типу, економічних і суспільних умов брали гору над умовами, що вносили розбрат в національне тіло [9, с. 8].

Кшиштоф Помян у праці “Європа та її нації” зазначав, що революційні війни відкрили в Європі найвищу фазу епігенезу націй, що розпочався понад тисячу років раніше. Держава визначила кордони, встановила на них захист і сприяла вільному пересуванню людей і майна і її межах. Держава взялася також лінгвістично об’єднувати населення, прищеплюючи йому за допомогою офіційної церкви думку про ототожнення із панівною династією та символами, які спроможні зробити очевидним поняття батьківщини так само, як почуття спільності традицій, звичаїв і обрядів, зверхності автохтонів над чужинцями [7, с. 102–105].

Зауважимо, що радянський історіограф І. Старостіна зазначала, що наприкінці XV ст. загальні риси викладення, термінологія юридичної мови Великого князівства Литовського та Московської держави мало чим відрізнялися, що, на думку дослідниці, свідчить про тісні контакти в цій сфері, а також наявності стійких мовних стереотипів [8, с. 97]. Виходячи з цієї позиції, вважаємо за необхідне звернути увагу на існування тождої думки М. Драгоманова, датованою кінцем XIX – початком XX ст., який констатував, що “на нашій землі уклався стан речей, однаково в усіх частинах ні православних, як і уніатських: щонеділі або навіть щодня в церкві, котру наш народ привчили поважати, як найвищого суддю в справах духовних, виявляється зневага мові нашого народу, показується, що мова та не достойна стати способом розмови між Богом та людьми. Ось де найгірше обрусіння в загальному значенні цього слова, ось де перша підвалина всякої “денационалізації” серед нашого народу” [3, с. 63]. Варто зазначити, що Д. Донцов, критикуючи очільників Української народної республіки –

державного утворення 1917–1921 рр., утвореного на хвилі революційних подій, зауважував, що нація, яка цього не розуміє, задивлена лише в культурні цінності, – засуджена швидше чи пізніше на смерть [2]. На нашу думку, зазначений перелік можна поширити і на сукупність причин та факторів, які так чи інакше гальмують і перешкоджають поширенню гіпотези про існування будь-яких світоглядних і ментальних орієнтацій і принципів вітчизняного державотворення.

К. Помян зазначав, що революційні події XVII–XVIII ст. відкрили в державах Західної Європи найвищу фазу епігенезу націй, і який розвивався одразу у двох напрямках: горизонтальному, де кожна нація утверджувалась віч-на-віч з іншими націями, а особливо з тими, які панують над нею; та вертикальному, де кожна нація вирішує конфлікти між групами, що її складають, відриваючи свою еліту від наднаціональної культури, розширюючись таким чином, що нація інтегрує тих, хто займає нижчий щабель суспільної драбини [7, с. 102–103]. Загалом генеза досліджень проблематики позиціонування українців як нації, що має власні та, за великим рахунком, унікальні традиції і досвід державотворення, визначення їх як державно орієнтованого суспільства, яке прагне жити у власній державі, виходить далеко за межі політичних, етнічних і релігійних протистоянь, спровокованими ідеологіями тих державних утворень, які існували на українських територіях. Насамперед, це стосується відносин із західним сусідом Польщею (Річчю Посполитою) та північним – “великоруською державою” (Московська держава, Російська імперія, СРСР, Росія), та змушує здійснити розвідку таких важливих аспектів, як “обрусіння”, “полонізація” тощо.

Зокрема, потрібно звернутися до вже згаданого нами класика української історії М. Драгоманова, який зазначав, що “приступаючи просто до справи: звідки походить вислів “обрусіння”, ми знаходимо десятки вироків, що воно йде “з духу, вдачі, характеру, історії великоруського народу” [3, с. 50]. Але він також наголошував на тому, що “наскільки нам звісна історія й теперішній стан Європи, то ми можемо сказати, що не було й нема такої нації й національної держави, де не було б свого “обрусіння”, або й не зосталось слідів його й досі, і що значить системи подібні “обрусенію” суть є ознакою не певної національності, а певного порядку громадського, котрий відповідає певному періоду зросту народів. Оглядаючи історію всіх культурних народів, ми мусимо прийти до виводу, що система примусової національності є такою всевітньою появою в громадським, як і система примусової релігії” [3, с. 54]. Варто зазначити, що учаси Визвольної війни 1648 – 1651 рр. ректор Києво-Могилянського колегіуму в 1650 – 1651 рр. Лука Баранович умову гармонізації суспільних відносин і оновлення суспільства вбачав у “перехрещенні” народу, тобто масове переображення і моральне самовдосконалення. На чолі нового порядку бачив монарха, якості якого відповідають ідеалові правителя – “філософа на троні” [10, с. 18]. Зазначена концепція є похідною від девізу “Стримуй владу силою розуму і керуй державою за допомогою філософії”, автором якого є візантійський імператор Тиберій, який вважав, що імператорська влада це “дещо високе”, що підносить того, хто нею володіє, та дає привід для гордині [11, с. 68].

Цікавою є позиція вже цитованого нами російського історика В. Мякотіна щодо існування суперечностей між такими ключовими поняттями вживаними щодо аспектів функціонування української козацької держави як “козацтво” та “селянство”. У праці “Селянство лівобережної України у другій половині XVII сторіччя” (1933 р.) автор зауважує, що після 1648 р. в Україні відбулася зміна не лише політичного та адміністративного устрою, а й відбувся переворот у сфері соціальних відносин. Існуюче раніше суспільство розділене границями соціальних груп – козацтво, яке головним чином несло військову службу, з одного боку, та міщанство і селянство, які виконували функцію фінансового забезпечення – з іншого, втратило ознаки розмежування. Під час повстання багато міщан і ще більше селян стали до зброї та вступили до лав козаків. Потім, правда, Хмельницьким було вжито заходів щодо зворотного розмежування суспільства, що врешті призвело до стрімкого зменшення козацької армії та низки поразок [6, с. 4–5].

Зауважимо, що автором виникнення козацтва як військово-політичного актора на східноєвропейській арені американський історик чеського походження Френсіс Дворнік вважає князя Д. Вишневецького – одного з тогочасних аристократів, що у XVI ст. став офіційно визнаним організатором першого козацького полку – спільноти з республіканським устроєм та загальною власністю всіх її членів [1, с. 413]. Автор зазначає, що в 1578 р. польським урядом було створено особливий полк з козаків, включених до реєстру, які перебували під началом старшого гетьмана, призначуваного королем.

Як свідчать це та інші історичні джерела, порівняно невелику частку козаків було віднесено до офіційного реєстру, а більшість інших, які вважалися вільними козаками, визнавалися втікачами та підлягали поверненню до панщини.

Сьогодні очевидним є те, що цей фактор став стратегічною соціальною та політичною помилкою урядових структур Речі Посполитої, оскільки замість того, щоб включити до реєстру якомога більше козаків і посилювати цим самим потужність власних збройних сил для боротьби з Туреччиною, вживалися заходи щодо обмеження чисельності війська, яке базувалося на засадах самоорганізації і автономії, що врешті викликало зворотну реакцію – збройне протистояння уряду Речі Посполитої.

Уже в 1596 р. ця політика призвела до одного з перших організованих повстань козаків проти польського уряду.

Френсіс Дворнік вважає, що козацький рух спершу мав виключно соціально-економічний характер, і козаків мали цікавили інші аспекти, зокрема релігія. Недалекоглядність польської шляхти в питаннях релігії, що виявилось у протистоянні як з активними загальноєвропейськими процесами, пов’язаними з Реформацією, так і з проблематикою взаємовідносин щодо православної церкви, насамперед це стосується Берестейської унії 1596 р., яка зачіпала інтереси близько двох третин православного населення тогочасних українських територій, можна вважати ще одним чинником виникнення української козацької держави. Зважаючи на те, що перехід знаті в лоно греко-католицької церкви надавав їй

низку переваг, то головним захисником православної віри ставали середні верстви населення, які здебільшого потерпали від цієї релігійної реформи.

Зауважимо, що православна церква, яка мала достатні адміністративні та фінансові ресурси, прихилила на свою сторону в 1616 р. вільне Запорізьке козацтво, коли разом з гетьманом Сагайдачним, його (у повному складі!) було прийнято до Київського православного братства, для захисту православ'я та фактично набуло статусу його “офіційного” захисника.

Очевидно, що під захистом козацтва становище Києва як адміністративно-релігійного центру почало зростати. Згодом повстання під проводом Б. Хмельницького втратило характерний для попередніх “козацьких виступів” обмежений соціально-економічний характер і перетворилося на боротьбу за політичні свободи та незалежність всієї України [1, с. 418].

Потрібно зазначити, що Б. Хмельницький не тільки фактично став автором ідеї утворення Української козацької держави, а й, на жаль, не зміг уникнути автентичних помилок, зроблених до нього польськими урядовцями, насамперед у частині реалізації політики стосовно козацтва. Гетьман також намагався штучно обмежувати процеси переходу селян і міщан у “стан козаків”, що в результаті призвело до катастрофічного зменшення чисельності армії та потенціалу народної підтримки [1, с. 418]. Зокрема в укладених у серпні 1648 р. Зборівських трактатах реєстрове військо збільшувалось до 40 тис. чоловік (до нього були вписані козаки з коронних та поміщицьких маєтків), православний митрополит отримував місце у сенаті, унія мала бути знищена тощо. За Переяславськими угодами козацьке військо збільшувалось до, фактично на той час, “фантастичних” розмірів – 60 тис. Але насправді це була ще одна стратегічна помилка Б. Хмельницького, якому не дано було розгледіти потенціал, закладений в український народ, саме завдяки якому він став однією з найвизначніших політичних фігур на території Речі Посполитої, але потенціал якого він так і не зміг розгледіти через призму “особливого козацького етносу, потомків козарського народу”, а тому і не зміг стати одним з найвизначніших політичних акторів європейського простору XVII ст.

Водночас, як зазначили М. Туган-Барановський, М. Грушевський, О. Шахматов це було, з одного боку, неймовірним тріумфом у частині задоволення козацьких вимог до польського уряду, а з іншого – капітуляцією, катастрофою та провалом національно-визвольного руху українського народу. Основна частина повсталих селян і міщан залишалась поза реєстровими списками і мала повернутись у підданство польських панів; з деякими поправками відновлювалась польська влада. Таким чином, між козацькою старшиною на чолі з гетьманом та народом з'явилися перші тріщини розриву [9, с. 250].

Подальша адміністративна реформа Б. Хмельницького, вектор якої спрямовувався на утворення української монархії, не тільки знищувала демократичні принципи, на яких базувалась козацька республіка, а й дискредитувала саму ідею національно-визвольного руху. Немає сумніву, що козацтво присягло на вірність Московському цареві лише за умови, що той

збереже їхні права та привілеї. Україна отримала значну частку самоврядування, хоч її дипломатичні відносини з сусідами дещо обмежувалися. Гетьман обирався козацтвом, який потім присягав на вірність цареві [1, с. 418].

Водночас, насправді, позиція офіційної російської історії полягала в тому, “що Гетьман і все Козацьке військо, і з Малоросійськими містами з обох сторін Дніпра, які тоді в підпорядкування Хмельницького стояли, віддалися у вічне підданство Російській Імперії, і з того часу насолоджувалась ця стародавня і, так сказати, початкова частина Росії сильним від Царя Олексія Михайловича проти Поляків, Турків і Татар захистом, як-то і Козаки царю Олексію Михайловичу в тодішню війну проти Польщі, в завоюванні Смоленська і всієї Білорусі, також і більшої частини Литви навіть до Вільни допомогли” [4, с. 11]. При цьому потрібно зауважити, що автор у цій праці не тільки не використовував дефініцію “Гетьманське відомство”, а взагалі не розглядав з позиції будь-якого державного утворення.

Але, з іншого боку, очевидним є те, що фундатори козацької держави орієнтувалися на західні цивілізаційні зразки як у практичній площині функціонування національних державних інституцій, так і у сфері юридичного обґрунтування певних державотворчих традицій і вироблення нормативів політичної поведінки репрезентованого ними суспільства.

Зазначене обґрунтовується й тим, що невдовзі козацькі лідери отримали реальні можливості на власному досвіді ознайомитися з докорінно іншою моделлю соціально-державного устрою, втіленого в моделі російського монархізму.

Таким чином, можна зробити висновки, що праукраїнські державні формування брали свій початок і здійснювали розвій на демократичних засадах, припиняючи свої історичне існування в періоди домінування єдиновладдя. Причому найяскравішим виявом цього стали часи становлення та занепаду “козацької” моделі української держави.

Очевидно, що постаті українських козацьких гетьманів від Б. Хмельницького до І. Мазепи є неординарними, а їх вчинки неоднозначними, зокрема з позиції історії українського державотворення, але безсумнівно залишається, по-перше, авторство Хмельницького щодо ідеї створення Української держави як особливого актора на європейській політичній сцені. По-друге, саме в той час відбулося одне з найбільш позитивних соціальних зрушень в українському суспільстві щодо перетворення окремого етносу, якими вважалися козаки, в особливий соціальний стан, на основі якого на європейському континенті було сформовано автономну державу новітньої формації – військової демократії з її специфічними корпоративними інституціями. Саме ця особливість заснувала той соціально-політичний базис, завдяки якому західний абсолютизм відрізняється від східної автократії. Не виключено, що цей феномен мав місце й не завжди по волі Гетьмана чи козацької старшини, але історичний факт отримання політичних і соціальних прав та свобод широкими масами є неспростовним. Як і неспростовним є факт радикальної зміни суспільної свідомості – закладення основ суспільства нового типу, заснованого на

принципах індивідуальної свободи та незалежності. По-третє, саме в той період було створено та частково реалізовано ідею і праобраз незалежної національної української держави, які були застосовані у практиці державотворення в ХХ ст.

Отже, існування об'єднаного чинника, який виправдовує ставлення до історії українського державотворення як цілісної системи, що формувалася в європейському політичному просторі з часів раннього середньовіччя, відіграло визначальну роль у процесах становлення і розвитку всієї політичної системи Східної та Південно-східної Європи. Загалом у політичному устрої державних формувань, що утворювались на українських теренах, було чимало специфічних рис, які мало спільного мали з класичною європейською монархічною системою, і які, як показує історія, унеможлилювали монархічну модель державного управління. А тому вихід за обмежений національними кордонами політичний простір, пошуки в напрямку порівняння визначення світоглядних і ментальних принципів українського державотворення з сучасними або такими, що їм передували відомими зразками європейської політичної думки створюють перспективи для проведення подальшого дослідження: у цій сфері, зокрема під час спроби з'ясування глибинної типології сутності створеного на самобутньому політико-правовому ґрунті України держави.

Література:

1. *Дворнік Ф.* Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Ф. Дворнік ; [пер. з англ. В. Верлока, В. Кіку, Д. Матіяш]. – К. : Дух і Літера, 2000. – 528 с.
2. *Донцов Д.* Підстави нашої політики / Д. Донцов. – Відень : Видавництво Донцових, 1921. – 212 с.
3. *Драгоманов М. П.* Чудацькі думки про українську національну справу / М. П. Драгоманов. – Партія Укр. Соц.-революціонерів, 1915. – 124 с.
4. *Миллер Г.* Исторические сочинения о Малороссии и малорос синах / Г. Миллер. – М. : Университетская тип., 1846. – 108 с.
5. *Мірошніченко Ю. Р.* Русь-Україна: становлення державності. У 2-х т. / Ю. Р. Мірошніченко, С. Л. Удовік. – К. : Ваклер, 2011. – .
Т. 1. : Русь-Україна: з найдавніших часів до створення імперії – 744 с.
6. *Мякотин В.* Крестьянство левобережной Украины во второй половине XVII века / В. Мякотин. – София : Придворна печатница, 1933. – 54 с.
7. *Помян К.* Європа та її нації / Кшиштоф Помян ; [пер. з фр. Я. Кравця]. – Львів : Каменяр, 2003. – 169 с.
8. *Старостина И. И.* К вопросу о сходстве и различии законодательных памятников Великого княжества Литовского и Русского государства в XV в. / И. И. Старостина // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования, 1987 г. – М. : Наука, 1989. – С. 92–97.
9. *Украинский народ в его прошлом и настоящем* / [под. ред. О. Волкова, М. Грушевського, М. Ковалевського, О. Корша, А. Крымського, М. Туган-Барановського, О. Шахматова]. – СПб. : Типография “Общественная Польза”, 1914. – Т 1. – 380 с.
10. *Філософська думка в Україні : Бібліогр. словник* / авт. кол. : В. С. Горський, М. Л. Ткачук, В. М. Нічик та ін. – К. : Унів. вид-во “Пульсари”, 2002. – 244 с.

11. Чичуров И. Место “Хронографии” Феофана в ранневизантийской историографической традиции (IV – нач. IX в.) / И. С. Чернов // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования, 1981. – М. : Наука, 1983. – С. 5–147.

Надійшла до редколегії 29 02 2012 р.

УДК 351: 342.571

К. І. КОЗЛОВ

СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ АКТОРІВ ПОЛІТИКИ ЯК ФАКТОР ПУБЛІЧНОГО УРЯДУВАННЯ

Досліджено соціальну взаємодію акторів політики у процесі публічного врядування. Зроблено наголос на характерних показниках діяльності політичних акторів таких як потенціал, вид дій, спосіб взаємодії у процесі політичної діяльності, що спрямована на вироблення та здійснення державної політики.

Ключові слова: соціальна взаємодія, актори політики, публічне врядування, державна політика, потенціал, вид дій, спосіб взаємодії.

Social interaction of politics actors in the process of public governance was researched. Typical activities of political actors action in the process of politics activity, that direct on public policy working out and implementation, such as potential, state of action, manner of interaction was pointed out.

Key words: social interaction, politics actors, public governance, public policy, potential, state of action, manner of interaction was pointed out.

Політичний аналіз транзитних процесів розвитку держави та становлення публічного урядування посідає одну з головних сходинок у сучасній науці з державного управління, особливо в аспекті дослідження соціальної взаємодії акторів політики. Слід наголосити, що найбільший інтерес у даному випадку викликає не емпіричний аналіз та узагальнення конкретних випадків, а виявлення саме фундаментальних проблем соціальної взаємодії акторів політики у процесі публічного урядування, що обумовлені загальними рамками соціально-політичних відносин – “правил гри”, які сформувалися та функціонують в умовах відсутності дієвих державних і публічних інститутів.

Процес публічного урядування як “політична діяльність, що спрямована на вироблення і здійснення державної політики” [1, с. 488–491] потребує постійної паритетної соціальної взаємодії акторів політики, що пояснюється визначенням державної політики як “напряму діяльності суб’єктів управління (органів влади та їх посадових осіб, громадян та їх об’єднань) з подолання чи попередження проблеми чи сукупності проблем, які виникають у суспільстві” [2].